

УДК 331.5.024.5:658.8

Бердар М.М.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ІНТЕРЕСІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ЯК УМОВА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено процеси гармонізації інтересів фінансово-економічних відносин, їх формування, виявлення, узгодження та реалізація. Збалансованість інтересів різних груп учасників ринкових відносин забезпечує стійкий розвиток, ефективне й успішне функціонування промислового підприємства та його фінансову стратегію.

Ключові слова: гармонізація, інтереси, фінансово-економічні відносини, стійкий розвиток, промислове підприємство, фінансова стратегія.

Бердар М.М. ГАРМОНИЗАЦИЯ ИНТЕРЕСОВ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ КАК УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследованы процессы гармонизации интересов финансово-экономических отношений, их формирование, выявление, согласование и реализация. Сбалансированность интересов разных групп участников рыночных отношений обеспечивает устойчивое развитие, эффективное и успешное функционирование промышленного предприятия и его финансовую стратегию.

Ключевые слова: гармонизация, интересы, финансово-экономические отношения, устойчивое развитие, промышленное предприятие, финансовая стратегия.

Berdar M.M. HARMONIZATION INTERESTS OF FINANCIALLY-ECONOMIC RELATIONS AS CONDITION STEADY DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

In the article it is investigational processes of harmonization of interests financially-economic relations their forming, exposure, concordance and realization, providing of steady development. The balanced of interests different groups of participants of market relations provides steady development, effective and successful functioning of industrial enterprise and him financial strategy.

Keywords: harmonization, interests, financially-economic relations, steady development, industrial enterprise, financial strategy.

Постановка проблеми. В умовах жорсткої конкуренції за ресурси і споживача без гармонійного здійснення інтересів фінансово-економічних відносин забезпечити стійкий розвиток, ефективне й успішне функціонування промислового підприємства у сучасних умовах складно. Нові умови ведення бізнесу потребують від промислових підприємств створення, утримання та розвитку унікальних ресурсів, здібностей, організаційних компетенцій.

Запорукою стійкого розвитку підприємства є збалансованість інтересів різних груп учасників ринкових відносин. Виникнення поняття «інтереси» діалектично обумовлено і практично виправдано, тому що воно, в цілому, відображає суть змін в економіці, коли гостро постало питання про зіставлення розмірів вкладених ресурсів з результатами їх використання, тобто оцінки економічної вигоди.

Виходячи зі значення слова «інтерес», визначеного як користь, вигода, прибуток, пропонується розглядати інтереси промислового підприємства як його взаємодію з суб'єктами зовнішнього середовища, здійснювану постійно або протягом певного проміжку часу, примусово або за вибором промислового підприємства. При цьому персоніфікація суб'єктів інтересів промислового підприємства визначається в першу чергу чинниками форм власності на засоби виробництва і самим видом інтересів. Такий підхід ґрунтується на реалізації принципу персоніфікації суб'єктів інтересів промислового підприємства. Проте у складних системах інтереси і результати часто не погоджені ні в часі, ні в просторі. Структура складних систем, таких як промислове підприємство, допускає, з одного боку, безліч цілей, а з іншого, взаємозв'язки між цілями, доцільність яких визначає досягнення кінцевих результатів і міру задоволення зацікавлених суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми гармонізації інтересів фінансово-економічних

відносин розглядали такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як С.П. Бибик, Т.П. Берсенєва, Д. Джонсон, М.П. Калиниченко, Є.П. Картузов, Г. Кунц, Г.М. Сюта, В.Л. Тамбовцев, Е. Фрімен, Д. Хан, К. Шоулз та інші. Однак це питання потребує подальшого дослідження з огляду на нові тенденції стійкого розвитку промислового підприємства.

Постановка завдання. Головною метою гармонізації інтересів фінансово-економічних відносин як процесу забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства є досягнення максимальної стабільності функціонування, а також створення основи і перспектив росту для реалізації цілей бізнесу, незалежно від об'єктивних і суб'єктивних факторів. Фінансово-економічні відносини розглядають і регулюють питання фінансово-економічної спроможності підприємства, фінансової стійкості, визначають параметри ліквідності та платоспроможності, формування та використання фінансових ресурсів та інші характеристики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання гармонізації інтересів фінансово-економічних відносин є одним із вічних в економічній науці, яка з моменту свого зародження і дотепер спрямовувала зусилля на дослідження процесів їх формування, виявлення, узгодження та реалізації, забезпечує стійкість роботи промислового підприємства, його фінансову стратегію.

Гармонізація як характеристика діяльності підприємства досить рідко використовується в управлінській практиці та теоретичних розробках. Ці питання розвиваються емпірично, стихійно та мало враховуються при підготовці та прийнятті управлінських рішень як з поточної діяльності підприємства, так і з питань його розвитку [13, с. 2].

Для правильного розуміння ролі гармонізації необхідно з'ясувати поняття «гармонізація».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусела слово «гармонізація» витлумачено у трьох значеннях:

1. Створення акордного супроводу до якої-небудь мелодії.

2. Музичний твір, створений на основі запозиченої мелодії.

3. Приведення в стан відповідності, злагодженості, збільшення гармонійності [3, с. 223].

Варто також зазначити, що гармонізація – слово іноземного походження, про що свідчить його наявність у словниках іншомовних слів [1, с. 121; 8, с. 169]. У згаданих словниках значення поняття «гармонізація» відповідає першим двом із наведених тлумачень. У зв'язку з цим доходимо до висновку, що у сучасній українській мові досліджуване поняття набуло якісно нового змісту. Воно полягає у характеристиці не лише музичної сфери, а й позначає процес досягнення відповідності та злагодженості будь-якої іншої системи. Тому саме третє з наведених визначень слова «гармонізація» відповідає характеристиці досліджуваної сфери фінансово-економічних відносин.

Вивчення етимології слова «гармонізація» спонукає нас звернутися до поняття «гармонія», від якого походить це слово. Під поняттям «гармонія» (яке, своєю чергою, походить від грецького *ἁρμονία* – злагодженість) розуміють струнку узгодженість частин єдиного цілого [8, с. 170], єдність, злагодженість, подання елементів, властивостей, явищ [10, с. 50]. Додамо, що *ἁρμονία* від грецького *ἄρμα* – колісниця або упряжка.

Найбільш повне й наближене до загальних питань управління підприємством поняття «гармонізація» дано в Сучасному економічному словнику. Згідно з даним словником [9], гармонізація економічних процесів, відносин, товарів, податків – це взаємне узгодження, зведення в систему, уніфікація, координація, упорядкування, забезпечення взаємної відповідності. У цьому визначенні ключовим є забезпечення відповідності різних дій і характеристик підрозділів підприємства.

Поряд з довідковими визначеннями поняття «гармонізація» розглядається в наукових працях низкою авторів при розгляді проблем організації діяльності, системного підходу, управлінні якими-небудь видами об'єктів. Так, у ряді робіт під гармонізацією розуміється невід'ємна умова існування й нормального функціонування підприємства як системи. Системний закон гармонії (композиції й пропорційності) формулюється наступним чином: «Кожна система (біологічна або соціальна) прагне придбати, створити або зберегти у своїй структурі всі необхідні ресурси (композицію), що перебувають у заданій співвідносності або заданому підпорядкуванні (пропорції)» [7, с. 63].

Велика увага проблемам гармонізації приділялася ще в роботах К. Адамецькі ще на початку ХХ століття. Їм сформульований закон гармонії. На його думку, проблема гармонізації в організації складається із двох частин:

1. Гармонійний підбір окремих органів.

2. Гармонізація (узгодження всіх їхніх операцій) [2, с. 21].

Закон гармонії полягає у підборі органів відповідно до їх характеристик і в узгодженні функціонування цих органів у тісному зв'язку між собою з погляду їх функцій і часу.

К. Адамецькі відносив закон гармонії до одного з основних законів економіки і пов'язував досягнення найбільш корисного результату з досягненням гармонізації.

Гармонізація, виходячи з вищевказаних визначень, може розглядатися як критерій успішності орга-

нізації виробничо-господарської діяльності та напрямку вдосконалювання діяльності виконання певних робіт. Крім того, під гармонізацією розуміється така побудова будь-якого процесу або елементів, що забезпечують процес, який дозволяє досягати необхідного результату в межах встановлених пропорцій.

Предметно досліджували тему економічних інтересів класики політекономії, а свій комплексний розвиток теорія про економічні інтереси отримала в рамках марксистської наукової парадигми. Загальним ключовим моментом для всіх вищевказаних напрямів є узагальнене бачення економічних інтересів як найважливішої детермінанти поведінки суб'єктів суспільних відносин. Переважаючим є підхід, який тісно пов'язує економічні інтереси та потреби їх носія. В усьому ж іншому з методологічної точки зору погляди представників різних підходів суттєво розходяться [5, с. 119].

Аналіз різноманіття поглядів і підходів до економічного інтересу як явища дозволяє зробити висновок, що жодний із наукових напрямів у рамках тільки власних методологічних підходів не здатний повністю охопити його зміст, оскільки об'єктом їх уваги здебільшого були якісь певні аспекти.

Таким чином, діалектика інтересів складна й неоднозначна. При цьому сучасні тенденції суспільного прогресу не потребують жорсткої регламентації інтересів «від загального до одиничного» або навпаки, а спрямовані на їх гармонізацію, збіг, спільність, єдність, у тому числі на всіх рівнях управління промисловим підприємством.

Для стійкого розвитку промислового підприємства можна було б додати забезпечення фінансових інтересів підприємства, яка, у свою чергу, входить до складу його загальної стратегії.

До принципів гармонізації інтересів учасників фінансово-економічних інтересів для забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства слід віднести такі: забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства згідно господарського законодавства; застосування програмно-цільового управління в забезпеченні його стійкого розвитку; визначення сукупності власних фінансових інтересів у складі його місії; взаємозв'язок підсистем управління фінансового забезпечення із загальною системою фінансового менеджменту; збалансованість фінансових інтересів власників, керівництва, менеджерів, підрозділів, персоналу тощо; здійснення постійного моніторингу, контролю, оцінки фінансових ризиків; відповідність заходів формуванням та реалізації фінансової стратегії стійкого розвитку промислового підприємства, його місії; своєчасність удосконалення системи фінансового забезпечення промислового підприємства; мінімізація витрат на забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства; розробка фінансової політики за напрямками фінансової діяльності, формуванням та реалізації фінансової стратегії.

До основних рис фінансових інтересів промислового підприємства можна віднести такі: 1) фінансові інтереси промислового підприємства проявляються через економічні відносини та є носіями суперечностей фінансової діяльності які нерозривні між собою. Інтереси, як і суперечності, водночас є джерелами стійкого розвитку фінансової діяльності промислового підприємства, формуванням та реалізації фінансової стратегії; 2) фінансові інтереси промислового підприємства забезпечують його всіма видами фінансових ресурсів для здійснення ефективної виробничої, інвестиційної і фінансової діяльності. Тобто є вираженням конкретних фінансових інтересів людей,

які володіють або працюють на цьому промислово-му підприємстві (власники, керівництво, персонал); 3) структура фінансового інтересу підприємства містить об'єкт, тобто на що спрямований інтерес, і суб'єкт – хто конкретно має цей інтерес; 4) фінансові інтереси проявляються у фінансовій діяльності підприємства і забезпечуються завдяки використанню певних фінансових інструментів (технологій).

Зміст фінансового інтересу підприємства поряд з основною метою його реалізації включає й засіб її досягнення, а саме фінансовий інструмент як певну структуру, тобто між цими структурними елементами фінансового інтересу існує діалектична єдність [6, с. 257].

Слід підкреслити, що за нинішніх умов розвитку економіки України одномоментна реалізація фінансових інтересів підприємства є неможливою. Така реалізація може бути тільки послідовною, а її тривалість обумовлюється наявністю жорстких ресурсних обмежень і конкуренцією на ринку. Це вимагає визначення пріоритетних завдань і рішучих дій керівництва й персоналу підприємства у ході їх виконання.

Загалом, фінансові інтереси є важливою складовою забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства й економічних відносин з оточуючим середовищем. Вони є об'єктивним виразом фінансової діяльності підприємства і провідною складовою економічних інтересів підприємства взагалі.

До основних інтересів фінансово-економічних відносин промислового підприємства можна віднести:

- 1) зростання його ринкової вартості та збільшення присутності на ринку;
- 2) максимізацію прибутку;
- 3) забезпеченість інвестиціями для стійкого розвитку промислового підприємства, включаючи його фінансову систему;
- 4) забезпечення фінансовими ресурсами для ефективного ведення виробничо-господарської діяльності;
- 5) оптимізацію відрахувань до бюджету.

Це ще раз переконує в тому, що головною умовою стійкого розвитку промислового підприємства є погоджена і збалансована взаємодія інтересів учасників фінансових відносин. Тому в першу чергу слід зосередити увагу на виявленні переваг коаліції інтересів, зокрема: 1) складанні банку комплексів цілей як поєднання спрямованості інтересів різних груп

суб'єктів; 2) виявленні конфліктів інтересів і ранжируванні їх по мірі впливу на результативність господарської діяльності; 3) виявленні можливих компромісів і ранжируванні їх по мірі домінування груп інтересів у внутрішньому середовищі підприємства; 4) виявленні альтернативних комплексів цілей для прийняття рішень.

В теперішній час вже склалися межі між різними групами суб'єктів, що мають абсолютно різноспрямовані цілі і інтереси.

Власники і менеджери є головними зацікавленими групами і одночасно суб'єктами – носіями ідеї вартості підприємства, оскільки їх взаємодія, регульована договорами, робить можливе безперервне функціонування підприємства. Ця гіпотеза про два головні носії ідеї підприємства виникла після Другої світової війни у зв'язку зі зміною системи громадських цінностей і знайшла своє відображення в паритетному представництві власників капіталу і найнятих робітників в наглядових радах акціонерних товариств і великих товариств з обмеженою відповідальністю [12, с. 17-18]. Як приклад можна розглянути приведену на рис. 1 схему очікуваних вигод для різних учасників діяльності промислового підприємства.

Промислове підприємство, з формальної точки зору вона нагадує порядок розподілу доходів у рамках теорії чинників виробництва. Проте реальність сучасної ситуації вносить в неї істотні поправки.

Таким чином, підвищений інтерес до максимізації вартості промислового підприємства, з одного боку, пов'язаний з реалізацією концепції безперервного функціонування, з узгодженням інтересів різних груп суб'єктів за допомогою участі в ухваленні рішень по розподілу економічної вигоди. Звідси, стратегічною метою є збереження і оновлення вартості підприємства на довготривалу перспективу і обґрунтування параметрів її управління.

Заслугує на особливу увагу «стейкхолдерський підхід» Дж. Поста і Л. Престона, які вказували на важливість відносин зі стейкхолдерами у процесі створення вартості (організаційного багатства, особливо для таких організацій, як складні «розширені підприємства») [15, с. 7]. Автори ведуть мову саме про відносини, а не про транзакції, тому що транзакції – це разові взаємодії, а відносини мають тривалий і повторюваний характер, не виключають як співробітництво, так і конфлікти. Тобто розширене підприємство – це мережевий характер взаємодії стейкхолдерів, які створюють, підтримують і розширюють можливості створення вартості.

Таким чином, теорія зацікавлених сторін передбачає необхідність прийняття управлінських рішень з урахуванням економічних інтересів зацікавлених сторін, тобто при формуванні стратегії свого розвитку промислове підприємство має враховувати економічні інтереси своїх стейкхолдерів. Поява теорії зацікавлених сторін пов'язана з виходом у 1984 р. роботи Е. Фрімена «Стратегічний менеджмент: концепція зацікавлених сторін», у якій автор вводить поняття «зацікавлена сторона» (stakeholder) [14]. Е. Фрімен висунув ідею про подання фірми та її зовнішнього і внутрішнього оточення як набору зацікавлених у її діяльності сторін, інтереси та вимоги яких мають ураховуватися й задовольнятися менеджерами як офіційними представниками фірми.

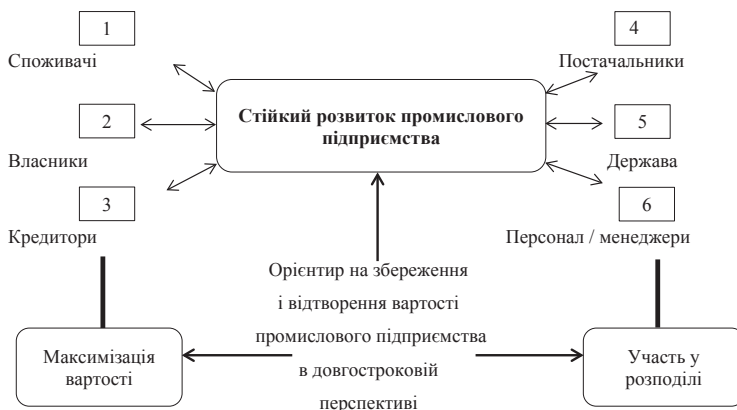

Рис. 1. Зацікавлені групи і монетарні цілі стійкого розвитку промислового підприємства

*Пояснення позначень інтересів:

- 1 - задоволення споживачів в придбанні продукції, робіт і послуг;
- 2, 3 - мінімальні дивіденди і відсотки;
- 4 - гарантія надходження платежів за матеріальні цінності;
- 5 - гарантія отримання податків і інших платежів;
- 6 - заробітна плата і соціальні виплати.

У розумінні Д. Джонсона зацікавлена сторона – це окремі особи або групи, які залежать від організації в досягненні своїх цілей і від яких, у свою чергу, залежить організація [4, с. 238]. З методологічних позицій забезпечення стійкого розвитку підприємством заслуговує на увагу визначення поняття «стейкхолдери», яке було дано В. Тамбовцевим: «стейкхолдери» – це індивіди, групи індивідів і організації, які є споживачами (одержувачами) позитивних і негативних контрактних і зовнішніх ефектів від діяльності фірми і здатні впливати на цю діяльність [11, с. 3-26].

Зазвичай зацікавлені сторони розмежовують на внутрішні та зовнішні. Д. Джонсон, К. Шоулз виділяють такі типи зовнішніх зацікавлених сторін: зацікавлені сторони з «ринкового середовища» (постачальники, конкуренти, розповсюджувачі, акціонери); зацікавлені сторони із соціально-політичного середовища (політики, регуляторні органи, урядові органи); зацікавлені сторони у технологічному середовищі (контролюючі органи, органи стандартизації, власники конкурентних технологій). Оскільки очікування різних груп зацікавлених сторін відрізняються між ними звичайні суперечності (конфлікти) з приводу важливості й бажаності різних аспектів стратегії. У більшості випадків доводиться знаходити компроміс між очікуваннями, які неможливо виконати одночасно [4, с. 239].

Стейкхолдерів можна розглядати як партнерів промислового підприємства, підтримка яких необхідна при реалізації його місії та цілей. Зацікавлені сторони поставляють підприємству необхідні для його діяльності ресурси тому, що ця діяльність дозволяє задовільняти їх запити. При цьому задоволення запитів стейкхолдерів є ніщо інше, як отримання ними від підприємства ресурсів. Тому підприємство реалізує стратегію партнерства, що розробляється з урахуванням запитів усіх груп зацікавлених сторін, метою якої є задоволення їх економічних інтересів та підтримання взаємовигідного співробітництва.

Висновки з проведеного дослідження. Парадигму гармонії (балансу) інтересів фінансово-економічних відносин покладено нами в основу фінансової стратегії ринкової орієнтації та різних підходів до управління промисловим підприємством. Фінансова стратегія в управлінні промисловим підприємством спрямоване на гармонійний розвиток або досягнення більш високих, ніж у конкурентів, показників функціонування бізнесу в довгостроковій перспективі за рахунок вивчення та задоволення наявних і перспективних потреб усіх зацікавлених сторін.

Таким чином, проведені дослідження показали, що гармонізація інтересів фінансово-економічних відносин є важливим чинником успішності роботи промислового підприємства. Вона не може бути представлена сама собі, вона має бути одним з показників і об'єктів управління, які повинні враховуватися при управлінні промисловим підприємством.

Розробки побудови системи управління гармонізацією інтересів фінансово-економічних відносин дозволить створити умови для успішної роботи промислового підприємства в цілому. Передумовою фінансової стабільності промислового підприємства є збалансованість інтересів різних груп учасників ринкових відносин. Значення фінансової стабільності окремих промислових підприємств для економіки і суспільства в цілому складається з його значень для кожного окремого елемента цієї системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бирик С.П., Сюта Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / [за ред. С.Я. Єрмоленко]. – Х. : Фоліо, 2006. – 623 с. – (Б-ка держ. мови).
2. Берсенева Т.П. Гармония человека и мира: сущностные характеристики и формы проявления / Т.П. Берсенева. – Омск, 2008. – 161 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінськ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Джонсон Д. Корпоративная стратегия: теория и практика / Д. Джонсон, К. Шоулз, Р. Уиттингтон ; [7-е изд.: пер. с англ.]. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 800 с.
5. Калиниченко М.П. Гармонізація економічних інтересів у системі маркетингового управління промисловим підприємством / Економіка промисловості : зб. наук. пр. – 2013. – № 3(63). – С. 119-128 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/32/09pnmtrp.pdf>.
6. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти / Зб. наук. пр. Актуальні проблеми економіки. № 8(134). – 2012, pdf irbis-nbu.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?...2...
7. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций: пер. с англ. / Г. Кунц, С. О'Донелл. – М. : Прогресс, 1981. – 520 с.
8. Словник іншомовних слів / [за ред. академіка АН УРСРО. С. Мельничука]. – 2-ге вид., виправлене і доповнене. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії, 1985. – 968 с.
9. Современный экономический словарь / сост. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 496 с.
10. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / [редактор-координатор – академик РАН Г.В. Осипов]. – М. : Издательская группа ИНФРА-М – НОРМА, 1998. – 488 с.
11. Тамбовцев В.Л. Стратегическая теория фирмы: состояние и возможное развитие / В.Л. Тамбовцев // Российский журнал менеджмента. – 2010. – Т. 8, № 1. – С. 5-40.
12. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга : Пер. с нем. / Под. ред. и с предисл. А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 800 с.
13. Шаріпова О.С., Надьон Г.О. / Гармонізація діяльності як процес забезпечення економічної безпеки підприємства / «Управління проектами та розвиток виробництва». – 2012. – № 1(41). – С. 1-6.
14. Freeman R.E. Strategic management: a stakeholder approach / R.E. Freeman. – Pitman Publishing : Marshfield MA, 1984. – 277 p.
15. Post J.E. Redefining the Corporation: Stakeholder Management and Organizational Wealth / J.E. Post, L.E. Preston. – Stanford University Press : Stanford, CA, 2002. – 376 p.